

A tárogató tágabb palócvidéki múltja

A 19. század végén megreformált újabbkori tárogató, ez a jellegzetes magyar hangszer mára világkarriert futott be. Napjainkban Európán kívül Amerikában és Ausztráliában is népszerű, s egyaránt játszanak rajta népi dallamokat és kortárs műzenei darabokat. Mint népi hangszer, környezetünkben rajtunk kívül elsősorban a románok közt terjedt el, de használják a szlovákok és a szerbek is. S hogy állunk vele ma idehaza? Itthon is jónéhány játékos akad még, akik ma már tudnak is egymásról, sőt az 1996-os első Tárogató Világtalálkozó óta időnként össze is gyűlnek II. Rákóczi Ferenc udvari kapitánya, Vay Ádám egykori várában.

A hangszer mai nemzetközi népszerűsége ellenére szinte mostoha gyermeke zenetörténeti és népihangszer kutatásunknak. Ám legalább születésének 100. évfordulója, 1996 körül tapasztalható volt némi javulás. Dehát mi az oka a hangszer mellőzöttségének a kutatásban? Több is van. A legelső ok, hogy egyik legfiatalabb hangszerünk, s mint ilyen, érthetően kevesebb figyelemben részesült, mint a kihálás szélén álló, szemünk előtt pusztuló régi hangszerek. Közben persze fölötte is eljárt egy évszázad, így ez ma már nem elegendő indok. Mellőzöttsége nem is annyira korában keresendő, hanem abban a – használatát tiltó és létezését agyonhallgató – politikai légkörben, amely a hangszert 1950 után évtizedeken át körülvette. Ennek következtében lassan az egész társadalomban kialakult szélsőséges megítélése is. Az egyik szélsőség a hangszer túlzó imádatában, a másik meg túlzó elutasításában nyilvánul meg. Szegény hangszer! Hát mit tehet ő arról, hogy magyarnak született, sőt az egyetlen, kizárólagosan magyar hangszernek. Az idegennyelvű szaknyelvekben nincs is megfelelő szó rá, így a külföldi lexikonokban is tárogatóként szerepel. Mit tehet arról, hogy épp a 19. század legvégén született meg, s boldog ifjúsága így már a Horthy-rendszer idejére esett. Az igaz, hogy ezt a modern (vagyis a 19. század végén megalkotott újabb kori) tárogatót egyes politikai erők az első pillanattól igyekeztek kisajátítani, tudatosan törekedve nemzeti szimbólum szerepének megteremtésére illetve újbóli megerősítésére. A szimbólumteremtés – mely egyébként nagyon is fontos egy nemzet számára – sikeres volt, hiszen a Rákóczi-hagyományokra támaszkodó, 48-as szabadság-eszményeket őrző magyarság saját történelmi múltja megtestesítőjét látta benne. Jellemző azonban, hogy az 1945-ben újból sugárzó Magyar Rádió tárogatón megszólaló szignálját (a *Te vagy a legény Tyukodi pajtás* kezdő-dallamára) hamarosan lecserélték, mert a hangszerre 1945 után már a Horthy-rendszer képe vetődött. (Szerencsére a helyette betett Kossuth-nóta zárómotívumát nem kompromittálta senki.) A Horthy-rendszernek a szimbólumteremtés jegyében a tárogató egyébként valóban hivatalos katonai hangszere lett. A Rákosi-rendszer alatt ennek a jelképnek kellett bűnhődnie, ezért tiltották be nemcsak a tárogatón fújt dallamot, hanem a hangszer használatát is. Akadnak, akik tudni vélik, hogy Rákosi még a hangszerek begyűjtését (és vele hangjuk végleges elnémíttatását) is tervezte. Ha ez igaz is (s miért ne lehetne?), a dolog szerencsére nem valósult meg. Az öreg tárogatósök szájhagyománya szerint

Rákosit csupán halála gátolta meg eme gaztette végrehajtásában. A sötét időkre gondolva ezek után azt kell mondanunk, hogy az a néhány népzenekutató, aki az 1950-es évektől mégis vállalkozott arra, hogy felkutassa, szóra (és hangra) bírja a hangszer előadóit, s az általuk játszottakat magnetofonra is vette, merész politikai tettet hajtott végre. Lám, a népzene kutatás is véghezvitte 1956 előtt és után a maga kis, láthatatlan forradalmait!

Most azonban ne a tárogató feledésre ítélt 20. századi sanyarú évtizedei körül kalandozzunk! Sokkal érdekesebb korábbi története, melyből kiemelkedik a Rákóczi-szabadságharc körüli időszak, majd a 19. századnak az a korszaka, amikor a hangszer újratemtették.

A régebbi és a régmúlt homályába vesző tárogató Thököly és II. Rákóczi Ferenc idejében élte virágkorát. Oboa típusú hangszer volt, melyet a magyarok az ótörök népekkel való együttélésnek köszönhetően feltehetően már azelőtt ismertek, hogy a hangszer típusa a középkorban Európába eljutott (ennek idejét kb. a 13. századra teszik). Ezt a régi hangszer típusát napjainkban is sokféle funkcióban használják a Balkánon, a Közel-és Távolság Keleten, Ázsiában és Afrikában, az arab népektől a törökökön át Kínáig. Legáltalánosabb neve *zurna*, *surna*, *surnai*. A zurnának megfelelő régi tárogatót a Rákóczi-szabadságharc körüli időben *tárogatósíp*nek és *töröksíp*nek, vagy egyszerűen csak *síp*nek nevezték. A töröksíp megkülönböztetés azért kellett, mert *síp* illetve *sípos* szó valamint a foglalkozást jelző *Sípos* személynév a középkor óta használatban volt. A kurucok idején a síp, dob, trombita még a hadi muzsika szoros tartozéka volt, hadbaszállás nem is mehetett végbe efféle régi, megszokott hadi hangszerek nélkül. Rákóczi hadseregében sokszáz Sípos, Dobos, Hegedűs, Trombitás nevű zenész volt, a síposok pedig egyaránt ott voltak a fejedelmek közvetlen közelében és az ezredeknél. A feljegyzések szerint a tisztek és a közkatonák a tárogatót különösen szerették. A (török)síposok – akik ugyanúgy tartoztak híven és igazán szolgálni a fejedelmet, mint a katonák és más zenészek – minden fontos eseménynél jelen voltak. Névnap- és ünnepi köszöntés meg tánc nem eshetett meg nélkülük. Rákóczi udvarának első zenei dokumentuma 1703-ból éppen két töröksípos (Sipos Ambrus és Sipos Mihály) elszegődésével kapcsolatos adatokat tartalmaz. 1708-ban Kassán is török sípon játszott dallamokkal köszöntötte Rákóczit két másik név szerint ismert zenésze, Kún János és Tolnai Sámuel. Fennmaradtak feljegyzések síposairól többek közt rimaszombati tartózkodásával kapcsolatban is.

Régi fajta tárogató a Rákóczi-szabadságharc után alig néhány példány maradt, hiszen akkor az osztrákoknak szúrt szemet, előlük kellett dugdosni. (Úgy tűnik azonban, az is a legendák világába tartozik, hogy a labancok 1711 után összeszedték és elégették volna a fennmaradt példányokat, eme rebellióra lázító harci eszközöket.) Mindenesetre a kurucok által felkarolt régi tárogató a 18. század folyamán szép lassan kikopott a használatból, pontosabban nem maradt fenn vele kapcsolatban értékelhető adat. Érezte már ennek hiányát a 19. század embere is, annál inkább, mert egyre erősebb volt az igény a nemzeti múlt zenei kincseinek összegyűjtésére és megmentésére. A 19. század második felében a tárogató felélesztését is szorgalmazni kezdték. Az újfajta tárogató – mely a kísérletek után végül létrejött – azonban már nem oboa típusú volt, hanem a klarinétot és a szaxofont ötvözte. Hangszertanilag fából készült szaxofon típusú hangszernek nevezhető. Az

új hangszert csak 1897. szeptember 15-én szabadalmaztatta idősebb és ifjabb Stowasser János, mégpedig régi, azaz *tárogató* néven. A másik, Stowassernál még nevesebb pesti hangszergyáros, Schunda-Wenzel József két nappal később, szeptember 17-én nyújtotta be szabadalmát, mégpedig a Stowasser-féle hangszer megjavított változatára. Kettejük közül az ő hangszere lett az ismertebb, mert Schunda javítása könnyebb megszólaltatást tett lehetővé. Később a Sternberg-, a Reményi-, a Mogyoróssy- és néhány más kisebb cég is készített tárogatókat. Mindegyik cégnek megérte, hiszen a hangszernek hamarosan igen nagy keletje lett a lakosság körében. Annyira, hogy rövid ideig a Zeneakadémián is tanították, sőt műzenei felhasználására is történtek kísérletek. A hangszer népszerűségét mutatja, hogy a Schunda cég temesvári leányvállalatában is gyártani kezdték. (A temesvári hangszergyár nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a hangszer gyorsan elterjedt a román népzenében. E gyárat Romániában 1945-ben államosították, s ma is gyárt tárogatókat, mostanában műanyagból.) A kisebb cégtulajdonosok közt az utolsók egyike volt Eisenhoffer János, aki még Stowassernél tanulta a mesterséget. A kiváló klarinét- és tárogatókészítő műhelyét államosították, őt magát pedig minden vagyonától megfosztották. A megkeseredett mester mégis úgy végezte munkáját a budapesti peremkerületi kis ház udavarán álló, fészerből átalakított apró, alacsony műhelyében, mintha a legmodernebb berendezésű műhelyben dolgozna, s mintha az újonnan készített illetve a megreparált hangszerekkel éppen a legrangosabb viláckiállításra készülne. Magasfokú mesterségbeli tudásának köszönhetően élete utolsó éveiben legalább még annyi kárpótlásban részesülhetett, hogy az 1970-es években a Zeneakadémia fafúvós hangszerjavító részlegébe kerülhetett mesternek.

Ne térjünk el azonban a közelmúltba, hanem nézzük meg közelebbről, hogyan is kezdődött meg a hangszer újjáélesztése!

A Rákóczi-szabadságharc idejében használt tárogatók a 19. sz. folyamán már erősen foglalkoztatták a közvéleményt. Először Fáy István írt róla 1853-ban, a *Déli-báb* című folyóiratban. Felvetette, hogy jó lenne, ha többet lehetne tudni a hangszerről, össze lehetne gyűjteni a megmaradt példányokat, s jó lenne, ha újból be lehetne kapcsolni a magyar zeneéletbe. Többek közt ezt írta: „A tárogató igaz, többé nem létezik, de azért egészen el nem vészett. Nyitrán még nemrég fújták gróf Károlyi Lajos installációján. Miért nincs ember, aki ezt Nyitramegyében kipuhatolná, hogy ki fujta a tárogatót? Nem nehéz volna Nyitrán kitudakozni, ki fujta a hangszert a banderiumban... A magyar zene lelke a hegedű, és, mint mindig hallám szüleimtől, a tárogató.”

Írására válaszok is érkeztek, melyek egyike Nyitráról jött. A levélíró szerint „A tárogató egészen el nem vészett, mert az Nyitrán csakugyan feltalálható még. Magam is hallám azt deák koromban fujni Palugyay Imre nyitrai püspök beiktatásán. A nyitrai tárogató a Ligats-család tulajdona, apáról fiúra száll, és ezek birtokában feltalálható.”

Az írásoknak köszönhetően hamarosan a Nemzeti Múzeum birtokába került egy hangszer Virág Lajos adományaként. A múzeum nemsokára több más tárogatóval is gyarapodott, köztük az említett Ligats család tulajdonában lévő nyitrai példánnyal. A múzeumba került tárogatók közt volt egy különösen szép darab, amelyre ezt vésték: *Koch M. Nyitrán*. Nyitráról még más adatunk is van. Tudunk egy ottani esztergályosról, aki igen szépen meg tudta munkálni a fát, s az említett

családi tárogatót is rekonstruálta még az 1850-es években. Nyitrán (és feltehetően a környékén) úgy látszik, valóban életben maradt a régi tárogató a 19. század közepéig, de ma is akad még értője Nyitra környékén, bár ő már nem a folytonos hagyományból sajátította el a hangszerjátékot.

Az újságcikkek szerint a hangszer a 19. század közepéig az ország más területein is fennmaradt. A híradások főleg az Alföldről, a jászkun területekről és Békés megyéből érkeztek. 1860-ban a hangszerrel több ízben foglalkozó *Vasárnapi Újság* 1. számában olvashatjuk: „Lugossy József debreceni tanár, úgy halljuk, egy régi tárogatót adott át a nemzeti muzeumnak. E tárogató legutolsó tulajdonosa, mint a Napkeletben olvassuk, Kardos nevezetű harangozó volt Kabán, ki azt Virág Bálint kabai lakostól szerezte, ahhoz Hevesitől került. Ez utóbbi igen ügyesen kezelte a tárogatót, ő fujta azt Tisza biharmegyei adminisztrátor beigtatása (sic) alkalmával, mint herold a vezér lovas legény mellett lovagolván, s a többi zenésztől egészen el lévén különözve. Hevesi fia még, mint 80 éves aggastyán él.”

Számunkra még érdekesebb az az egy évvel korábbi sajtóhír, amely arról tudósít, hogy a tárogató Nógrád megyében is használatban maradt. A Magyar Sajtó szerkesztőségébe 1859. október 27-én Gaál Ernő az alábbi sorokat küldte: „Nemzeti ősz zeneszerünk, a hirlapjainkban sokszor emlegetett tárogató sipot illetőleg, örömmel közlöm nógrádmegyei tek. Platty Károly ur épen e napon, a dicsőült Kazinczy évszázados ünnepének napján irt sorait, melly szerint Nógrádmegyében fekvő Táb pusztá [Varsányhoz tartozott a szécsényi járásban] lakosa Uram György nemcsak birtokában van a tárogátónak, hanem – közlő ur szavai szerint – maig is emlékezteti Táb környéke bérceit ősapáink boldog korára e kedves hangzatu hangszerével.”

A Kazinczy-ünnepségsorozat, mely 1859 végén az egész országon végigsöpört, s mindenütt szinte egy csendes magyar tüntetésbe csapott át, annyira, hogy a hatóságok 1860. január elsejével be is tiltották a további ünnepségek megrendezését, szinte felszította a tárogató iránti érdeklődést is. Ilyen ünnepségekre 1859 év végén Gyöngyösön és Balassagyarmaton is sor került, mindkét helyen szinte rögtönzött formában, mivel az ünnepet eredetileg csak a következő év elején akarták megtartani. A hangszer rekonstruálásának ötletét is éppen Balassagyarmatról vetette fel egy újságcikkben Jeszenszky Danó. Az egyik példánynak el is készítették a másolatát, amin a Nemzeti Színház egyik muzsikusa, Szuk (Suck) András (Endre) oboista meg is tanult játszani. A Nemzeti Múzeumban hangversennyel egybekötött 1859. december 8-i hangszerbemutató valamennyire sikert aratott, de nem olyat, mint amelyet vártak. Mint a korabeli tudósító írja: „A tárogató-síp közönségünknek is bemutatott, megtelt a színház becsületesen – de megmondjam-e az igazat? – miért ne – a közönség sokkal többet várt – mint élvezett, nem indítá meg az ősi hangszer hangja, nem lelkesítette, – benne pedig a harciasan lelkesítő tárogatót épen nem találá föl.” Hát persze, hogy nem, hiszen tévedésből nem a régi, Rákóczi korabeli tárogatót másolták le, hanem egy angolkürt-féle fúvós hangszert, amely hangszertipológiailag nem volt azonos a tárogatóval!

Ezekben az években több más cikk is napvilágot látott, többek közt újból Fáytól még 1859-ben, valamint Hajdu Lászlótól az előbb említett *Vasárnapi Ujság* 1860. évi 1. számában. A debreceni kollégium 1832–37 közötti éveinek egykori, s ott zenei alapismereteket is szerzett diákja, a szabadságharc egyik huszárfőhadnagya, majd a bukás után végre nehezen ügyvédi hivatalhoz jutó lelkes művelt amatőr zenész, a

szabadságharc utáni időszak egyik jeles vidéki zenei publicistája volt. Ekkoriban már Túrkevén (mint írásaiban megnevezi: Nagy-Kun-Turkeve) élt, ahonnan többek közt az alábbiakat írja *Vélemény a közelebb fölfedezett tárogatóról* című írásában: „E hangszer régibb példányát vizsgálat és kísérlet végett, sehonnan meg nem nyerhetvén: Simonffy Kálmán és Suck Endre Urak szivességének és ügyszeretetének köszönöm, hogy a muzeuminak Scripszky-féle derék mását (dec. 17.) megszerezhettem mellynek én – talán mert többféle fa- és rézfuvó-hangszereket úgy, a hogy kezelek – három-négy nap alatt annyira gyakorlatába jöttem, miszerint már rendszeren másfél oktáváig terjedő hangkörben, kemény és lágy hangnemben [a dúr és moll korabeli megnevezése], hangjegyek szerint és nélkül, kivált magyar népdalokat, táncznótákat és indulókat (minthogy magamat... valczerrel, polkával, kadrillel [quadrille, vagyis francia négyes] kinezni nem szoktam, kellemes tiszta hangokon játszhatom, miből az a tanulság, hogy e hangszer – bár fuvása egy kissé nehéz – nem igényel ördögi mesterséget ... íme én, hazafias jóakaratu parlagi zenész, a tárogató körül eddig szerzett csekély ösméretem eredményét, úgy tökéletesítése és terjesztése iránti igénytelen nézeteimet s véleményemet – addig is, míg a szakértők avatottabb tollaikkal e téren működni elkezdenének – előterjesztem...” Hajdura annyiban valóban illik a parlagi zenész kifejezés, hogy Debrecenben a hangszerjátékot nem a református kántusban sajátította el, hanem azoktól, akiktől akkoriban lehetett: a cigányzenészekről. Boka Miska cigányklarinétos tanította meg klarinétozni, más fúvós hangszereken pedig annak társai tanították meg játszani. Hajdu írása további részében többek közt egy tárogató-iskola készítését szorgalmazta, majd így zárta sorait: „A milyen jó akarrattal szólottam e tárgyról én a kontár, szóljanak ahhoz annyi tehetséggel a valódi művészek, mindnyájan pedig, kiket nemzeti zenénk lelkesít, kiáltjuk: hogy Fáy István gróf, a veterán magyar zenész, kinek lelkesítő szózatára ős magyar hangszerünk, a feltámadott tarogató (sic) ismét megszólalt, – annak búskomolyságot s nemzetünk multját előidéző hangjaiban még hosszú időnkig gyönyörködhessék.”

A 19. század első felében egyik korai zenetörténeti összefoglalójában írja a hangszerről Mátray Gábor a következőket: „A Tárogató, Török vagy Rákóczi-síp, régi magyar nemzeti eszköz, melly mind polgári, mind tábori életre a két hazában [Magyarország és Erdély] egyaránt használtatott. Hasonlított a Clarinethez, de igen lármás, visító volt.”

1859-ben ő is megszólal. *A magyar zene és a cigányok zenéje* című cikkében a korábbinál már kissé pontosabban jellemzi, de hangszertipológiailag még mindig nem tökéletesen. „A tárogató-síp sokban hasonlított a mostani oboéhoz. Éles és messzire elható hangú volt s egyike lehetett a legrégebb magyar hangszereknek. Állítólag régente a magyar hadsereg egybegyűjtése, táborázása s díszmenetek alkalmával fuvatott.”

Szűkebb pátriánkra vonatkozóan különösen érdekes az, amit ehhez jegyzetként fűz: „A tárogató-síp használtatott több helyeken a toronyőrök által is, nevezetesen Rimaszombatban, Gróf Keglevich Gábor, mint Nógrád megye volt főispánjának 1827-ik évi november 6-án történt ünnepélyes beigtatása (sic) alkalmával a megye részéről állított banderium előcsapata Kubinyi Ferenc vezénylete alatt tárogatók harsogása mellett vonult be Balassagyarmatra. A tárogatót Pénzes János volt katoná és Illés nevű Nógrád megyei hajdú fújta, ki később hugyagi csősz s utóbb balassagyarmati éji őr lett s choleraiban halt el.”

A főszöveget így folytatja: „Egyes csapatok élén még az 1809-ben fölkeltek nemesek seregében is használtatott. Itt-ott még csak egyes példány látható magánkezeknél. Folyó évi októberben egy ily példány a magyar nemzeti múzeumnak is ajándékozott.” – Itt a fentebb már említett, múzeumba került nyitrai példányról van szó. Ehhez is jegyzet fűz: „Több is olvasható felőle a magyar zene általam írt történetében.” - s itt hivatkozik a Tudományos Gyűjteményben 1829-ben közölt írására. „– Milyen lehetett a török-síp, mely Apor szerint még a XVII-ik században is használtatott, erdélyi ünnepélyek s mulatságok alkalmával, nem tudhatni. Hihetőleg a mostaniakhoz hasonló piccolo-fuvola (flauto piccolo) volt.” Mátray egyszer a klarinéthoz, egyszer az oboához, egyszer pedig a fuvolához hasonlítja a régi hangszert, feltehetően azért, mert egyszer a külleme, máskor meg inkább a hangja alapján igyekszik jellemezni. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy az adatok szerint a régi Nógrád megyében és tágabb vidékén szívesen használták a hangszert, sőt, mint láttuk, többféle szerepben is. Ezek közül toronyzenei és az órák jelzésére szolgáló funkciójáról csak Nógrádból van adatunk.

Noha a lemásolt angolkürt-féle hangszer valójában nem a régi tárogató volt, hangja már közelebb állt ahhoz a hangzáshoz, amelyet a hősi múlt iránt táplált érzésekben bővelkedő, romantikus korban élő lelkek elképzelték maguknak érseitek zenei kifejezésére. Ezért kereste aztán a Schunda és a Stowasser cég egymástól függetlenül azt a hangszert, amely ezt a hangot megtestesíthette, s alkotta meg külön-külön az új hangszerfajta. Ennek hangja olyan, amilyennek ma ismerjük: dús, különösen a mélyebb regiszterekben zengő testes hang, vagyis szöges ellentéte az áthatóan éles, vékony hangú töröksípnak. Jobban illett ez annak a kornak a szép, kifejező magyar zenei hangról alkotott elképzeléséhez. Ehhez a hangideálhoz persze nagyobb hangszertest kellett. Így lett az új tárogató mérete jóval nagyobb a korábbi 30–40 cm-es (a Nemzeti Múzeumban ma is meglévő és időközben helyesen azonosított) példányoknál.

A hangszeripar fejlődését jelző híradásokból arról értesülünk, hogy az 1860–90 közti években többféle tárogatónak szánt hangszer készült a különböző műhelyekben, melyek legtöbbje nem volt hosszú életű. Stowasseré és Schundaé már a szabaddalmaztatás előtt elkészült, sőt már használták is őket. Az elkészült új hangszer pedig beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Annyira, hogy 1900-ban a tárogatót a párizsi világkiállításon is sikerrel szerepeltették. 1901-ben Schunda teljes sikerrel mutatta be új hangszerét és a hozzá Hikisch Henrik Nemzeti Zenedei tanár által írt tárogató iskolát Krasznahorkán, a cigányzenészek életrajzi adatait első ízben (bár több helyen tévesen) összegző Markó Miklós társaságában. 1906 őszén pedig, amikor Rákóczi hamvait Kassára vitték, mindenütt, ahol csak a vonatszerelvény elhaladt, tárogatószóval fogadták. A miskolci pályaudvarra éjjel érkezett meg a vonat. Míg meg nem állt a szerelvény, addig a vonatról tárogatószó hangzott, a szerelvény megállása után pedig átvette a szót a dalárda.

Markó Miklós *A cigányzenészek albuma* c., 1896-ban megjelent könyvében már olyan cigányzenekarok fényképét közli, amelyekben tárogató is szerepelt, sőt néha több is egy zenekarban. A tárogató népzenei használatával kapcsolatban is a 19. század végére nyúlnak vissza az első visszaemlékezések. Ezek közül a legelső Korondról való. A híres székelyföldi fazekasfaluban az egész magyar nyelvterületen egyedülálló a tárogató hagyomány. Ennek lényege, hogy ott a tárogató nemcsak

bekerült a zenekarokba, hanem a zenekarok vezetője („a banda primássa”) is mindig tárogató játékos volt a 19. század vége óta. (Ott ez a hagyomány egészen az 1990-es évekig tartott, amikor is a politikai rendszerváltást követően a hagyományos életmód felborult, a régi zenekarok helyét a disco foglalta el.) A tárogató zenekari használatára ezen kívül csak a „két szomszéd vár” egyikikéről, a Somoskőre néző Fülekről van példa, szintén már a 19. sz. vége óta. 1994-ben, mikor népzene-gyűjtés céljából többek közt a Medves hegy környékén jártam, Losoncon megke-restem azt a cigányzenészt is, akit mint kiváló tárogatóst még rendszeresen hívtak játszani a füleki bandába. Balogh Árpád Losonc és Fülek környékén több más cigány-bandát is megnevezett, amelyben fiatalkorában még volt tárogató. (Ld. 1–2. fény-kép. Gyűjtésem óta már ő sincs az élők sorában.)

A cigányzenészekon kívül azonban természetesen parasztok (mint például az 1950–60-as években Bükkszék környékének kedvelt hangszerjátékos Pozsik István) és más műkedvelők is játszottak a tárogatón. Kodály Zoltán még 1922. szeptemberében Vizsláson írta fel népzenei gyűjtőfüzetébe Varga Gyula nevét, aki a *Nagy Bercsényi Mik-lós*-t és a *Krasznahorka büszke várát* (a tárogatósok e két kötelező repertoár-darabját) tárogatón elfújta neki. A nógrádi pásztorok is szívesen megtanultak az újjáalkotott tárogatón. Juhai mellett tárogatón játszó Nógrád megyei pász-tort néprajzkutatók már az 1930-as években lefényképeztek.

A pásztorok különösen a Karancs hegy környékén kedvelték, s az egyetlen népi tárogatókészítő is – akitől a pásztorok és mások (például a nyitranagykeri Gróf György) hangszereiket beszerzik – ma is működik Füleken. Gyerekkoromban pe-dig még Pásztón is akadtak értői, akik vasárnap délutánonként, vagy csendes nyári estéken zenélgettek rajta a maguk és mások örömére.

Nem tudjuk, pontosan meddig tartották meg vidékünkön a régi (a 19. század köze-pe táján még használt) tárogatót, s azt sem tudjuk pontosan, mikortól vették birtokba az újonnan létrehozott változatot. (Mikszáth is utal a hangszerre.) Az utóbbit feltételesen ki lehet következtetni más, újkeletű hangszereknek a parasztság körében elterjedése alapján. Feltehetően mindjárt megjelenését követően divatba jött. Mindez azonban nem csorbítja annak jelentőségét, hogy a tárogatóval kapcsolatos legtöbb 19. századi híradás Nógrád megyéből való, s hogy a szoroson vett Palócföld és tágabb régiója népe koráb-ban a régi, majd az új tárogató pártfogója, összességében pedig a tárogató hagyomány hűségese fenntartója volt a legutóbbi időkig.